

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ім. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

НОВІТНЯ ДОБА

ВИПУСК 11

ЛЬВІВ 2023

УДК 94(477:100)"19/20"

Н 72

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2023. Вип. 11. 304 с.

У збірнику представлено дослідження з новітньої української та світової історії за період від Першої світової війни і до сьогодення. Наголошено на закономірностях й особливостях розвитку суспільно-політичних і націєтворчих процесів в Україні у контексті історії європейських народів, зокрема становища українського суспільства в умовах тоталітарних режимів. Розкрито особливості українського визвольного руху, воєнної історії, формування державних інституцій, роль культури у становленні громадянського суспільства, вивчення джерел та історичної біографістики.

Contemporary era / Resp. ed. Mykhailo Romaniuk; NAS of Ukraine, I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies. Lviv, 2023. Issue 11. 304 p.

The collection presents studies on contemporary Ukrainian and world history from World War I to the present. Emphasis is placed on the regularities and features of the development of socio-political and nation-building processes in Ukraine in the context of the European nations history, in particular the position of Ukrainian society under totalitarian regimes. Features of the Ukrainian liberation movement, military history, formation of state institutions, the role of culture in the development of civil society, the study of sources and historical biography are revealed.

**«Новітня доба» – фахове видання категорії «Б»
зі спеціальності 032 «Історія та археологія»
(наказ МОН України від 29.06.2021 р. № 735)**

Рекомендувала до друку вчена рада
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(протокол № 4 від 4.05.2023 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Романюк Михайло Васильович, канд. іст. наук, ст. досл. (Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голембійовська-Тобіаш Анета (Gołębiowska-Tobiasz Aneta), д-р філос. (Польща)

Дзєньковський Томаш (Dzieńkowski Tomasz), д-р філос. (Польща)

Красівський Орест Якубович, д-р іст. наук, проф. (Україна)

Муравський Олег Іванович, канд. іст. наук, ст. наук. сп. (Україна)

Пасіцька Оксана Ігорівна, д-р іст. наук, ст. досл. (Україна)

Патер Іван Григорович, д-р іст. наук, проф. (Україна)

Руда Оксана Василівна, д-р іст. наук (Україна)

Сова Андрій Олегович, д-р іст. наук, проф. (Україна)

Соляр Ігор Ярославович, д-р іст. наук, проф. (Україна)

Стасюк Олександра Йосипівна, д-р іст. наук, ст. наук. сп. (Україна)

Трофимович Лілія Володимирівна, канд. іст. наук, доц. (Україна)

Харук Андрій Іванович, д-р іст. наук, проф. (Україна)

Цецик Ярослав Петрович, канд. іст. наук, доц. (Україна)

ISSN 2409-434X

© Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України, 2023

Руслана ДАВИДЮК

*доктор історичних наук, професор
професор кафедри історії України*

*Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0485-5121>
e-mail: davrus63@gmail.com*

УЕНЕРІВЦІ В УПА НА ВОЛИНІ

Проаналізовано обставини приєднання до УПА колишніх учасників Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр., вояків Армії УНР, які в міжвоєнний період стали політичними емігрантами й мешкали у Волинському воєводстві. Встановлено, що окремі з них не припиняли боротьби до середини 1920-х років, намагаючись підтримати антибільшовицький рух у підрадянській Україні. Зазначено, що новий шанс для змагань за Українську державу з'явився у період Другої світової війни.

Через залучення матеріалів архівно-кримінальних справ, спогадів, тогочасної періодики, з'ясовано імена та частково відстежено долю окремих діячів революції, згодом вояків УПА. Пояснено причини незначної кількості таких осіб. Зазначено, що це були люди переважно літнього віку, обтяжені старими ранами і хворобами. Доведено, що уенерівська спільнота зазнала значних репресій у період першої радянзації (17 вересня 1939 р. – 22 червня 1941 р.), що призвело до її розпорошення, частина з цих людей зберегла життя, виїхавши на підконтрольну нацистам територію. Наголошено, що діячі УНР залишалися вірними ідеї незалежності України в роки Другої світової війни, двоє з них, Леонід Ступницький і Іван Трейко, були удостоєні звання генерал-хорунжого УПА (посмертно). З'ясовано внесок уенерівських політемігрантів у повстанську боротьбу як засновників розвідки, священників, ініціаторів реорганізації УПА. Привернуто увагу до значного відсотка дітей колишніх петлюрівців у лавах УПА, що зумовлено батьківським вихованням у час формування їхньої особистості.

Доведено, що участь вояків Армії УНР в УПА, де вони ділилися досвідом і військовою майстерністю, засвідчує неперервність і тяглість боротьби українців за національну незалежність.

Ключові слова: Українська Народна Республіка, українські політичні емігранти, Українська повстанська армія, Волинь, визвольна боротьба.

В умовах теперішньої російсько-української війни актуалізувалися питання неперервності й тяглість боротьби українців за національну незалежність. Підтвердження цього – участь діячів Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр., вояків Армії Української Народної Республіки (УНР) в Українській повстанській армії (УПА), де вони ділилися досвідом і військовою майстерністю.

Мета статті – проаналізувати причини й обставини приєднання колишніх учасників Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр. до визвольної боротьби в лавах УПА, довести неперервність змагань за незалежну Українську державу.

У підготовці статті використано напрацювання Юрія Каліберди (Каліберда, 2011, с. 75–80), Андрія Жив'юка (Жив'юк, 2018, с. 18–20), Михайла Ковальчука, Олександра Вовка (Ковальчук, Вовк, 2009, с. 2–38), Руслани Давидюк (Давидюк, 2014, с. 75–87), Ігоря Марчука (Марчук, 2009), Ярослава Тинченка (Тинченко, 2007; Тинченко, 2011) та інших, які загоркували питання діяльності окремих борців за державність у часи Української революції та період Другої світової війни. Цінні також узагальнювальні наукові доробки Андрія Боляновського (Боляновський, 2003) й Івана Патриляка (Патриляк, 2012). Джерельна база – опубліковані документи, періодика досліджуваного періоду, спогади, архівні матеріали, зокрема архівно-кримінальні справи, що зберігаються у державних архівах Рівненської, Волинської, Тернопільської обл. і Галузевому державному архіві Служби безпеки України (ГДА СБУ) в Києві та його підрозділах у Рівному, Тернополі, Луцьку та Львові.

XX ст. позначене низкою спроб реалізувати український державницький проєкт. Українці стали другим після фінів народом на теренах Російської імперії, що сповістив про утворення власної держави в січні 1918 р. Роком пізніше була проголошена соборність українських земель, яка через низку причин тоді не відбулася. Після Першої світової війни і революційних подій зникло чотири імперії, але серед новоутворених держав України не було. Одним із результатів національної боротьби стала поява міжвоєнної української політичної еміграції. Не сприймаючи більшовицьких ідей і методів будівництва соціалістичного суспільства, значна частина діячів УНР виїхала на Захід, прирікши себе на важке життя у вимушеній еміграції. Для більшості з них, незалежно від соціального стану, заняття, освіти, боротьба за незалежну Українську державу залишалася домінантою подальшого життя.

Значна частина військових і цивільних діячів УНР з об'єктивних причин зосередилася у Польщі. Незважаючи на заборони польської влади, економічні, побутові труднощі, вони намагалися осісти у Волинському воєводстві, населення якого становили переважно православні українці. Поступово адаптувавшись до нових умов, ставали ініціаторами творення громадських організацій, політичних партій, сприяли розвитку національної самосвідомості в переважно інертному західноволинському середовищі.

Окремі з них до середини 1920-х років не припиняли боротьби проти радянської влади, здійснювали повстанські рейди з Волинського воєводства до УРСР, намагаючись підтримати там антибільшовицький рух. Як сквирський отаман Іван Трейко, який наприкінці 1922 р. перебрався до Польщі, відразу сформувавши поблизу Рівного нову повстанську групу, згодом очолив Київський повстанський загін, що діяв до початку 1925 р. (Каліберда, 2011, с. 76; Верстюк та ін., 2011, с. 220–221). Державне політичне управління постійно тримало в полі зору цього отамана, організовувало замах на нього, однак це не припиняло його боротьби (Давидюк, 2020, с. 147, 151–153).

Новий шанс для змагань за Українську державу з'явився внаслідок нового геополітичного зсуву – Другої світової війни. Емігранти, що змогли зберегти життя в умовах терору й репресій періоду радянізації західноукраїнських земель, активізували боротьбу в період німецько-радянської війни. Колишні старшини Армії УНР, будучи на той час людьми переважно літнього віку, могли допомогти в організації нового війська своїм досвідом і знаннями, зберігаючи наступність боротьби за українську державність. Генерал-хорунжий Армії УНР Євген Білецький, очільник Бабинської трудової колонії інтернованих вояків, ставши в 1941 р. головою Союзу українських комбатантів у Рівному, написав у газеті «Волинь»: «Йшли ми у бій молодими юнаками, сьогодні

багато з нас сивочолі, нераз ослаблені фізично, але сильні духом, готові стати знов до боротьби. ... Щоб довести нашу працю до кінця, ми, колишні вояки української Армії, мусимо об'єднатися в одну родину, щоб всі свої сили, своє знання, досвід віддати до послуг нашого національного проводу та на користь Україні!» (Білецький, 1941).

У червні 1940 р. уряд УНР в екзилі виробив план формування збройних підрозділів – «січей», які в разі війни мали перетворитися на повстанську армію (Смолій, Левенець, 2007, с. 787). Перші такі організації виникли 1940 р. на території Генеральної губернії, а з вибухом німецько-радянської війни – в Західній Волині та на Поліссі. Сформувалися загони самооборони, як-от «Поліська Січ» Тараса Боровця (отамана «Тараса Бульби»), «Січ» у Костополі, український курінь ім. Холодного Яру («Січ») у Рівному.

Тарас Боровець уважав українських політичних емігрантів своїми ідейними наставниками і для формування військової структури використовував ідеї та засади еміграційного Уряду УНР: «В пошуках політичної концепції, яка привела б до створення Української Суверенної Держави мені, як і багатьом таким як я, дуже багато допомогли оті лицарі, що 21 листопада 1920 року героїчно форсували річку Збруч. Вони розлилися по цілім світі, несучи з собою святі ідеали Української Самостійної Держави, але найбільше залишилося їх у тій частині України, що попала під польську окупацію. Як політичні емігранти на своїй власній землі, вони влилися в гущу народніх мас, почали вести велику освідмлюючу та революційну роботу» (Бульба-Боровець, 1981, с. 32).

До «Поліської Січі» доєдналися сотники Армії УНР, що в міжвоєнний період мешкали на Волині: Іван Волошин (Берчак-Волошин), очільник II (Волинського) коша Українського національного козачого товариства; випускники Української господарської академії (УГА) у Подєбрадах Микола Гадзяцький (Гадяцький), який після закінчення лісового відділу жив у Сарнах і Костополі, та Василь Совенко, що оселився у Ковелі. Начальником штабу «Поліської Січі» був адміністративний полковник Петро Смородський, у минулому начальник канцелярії військового міністерства УНР, учасник Першого зимового походу, інженер-агроном у Сарненському повіті. У штабі працювали також старшина Армії УНР Олекса Новицький, який після інтернування проживав у Костополі, займався кооперативною діяльністю; уродженець Харківщини та старшина Армії УНР Іван Лиходько, очільник філії Українського центрального комітету (УЦК) у Камінь-Каширську, згодом працював у Любомлі, з 1937 р. мешкав у Костополі. Вже згаданий отаман І. Трейко був консультантом у штабі Т. Боровця. Перекладачем у «Поліській Січі» фігурував старшина Армії УНР Олександр Яценко, який після інтернування в польських таборах переїхав на Волинь, займався сільським господарством, жив у Тучинській гміні Рівненського повіту. Радником Тараса Боровця був уродженець Житомирського повіту, сотник Армії УНР Петро Кухарчук та ін. (Тинченко, 2011, с. 155; Давидюк, 2018, с. 20–23).

Знань і вмінь кваліфікованих військових потребувала УПА. Відтак група колишніх вояків УНР доєдналася до боротьби за національні ідеали в лавах нової повстанської сили, частина була туди мобілізована. Питання про обставини залучення діячів УНР, що перебували в «Поліській Січі», до УПА ще потребує вивчення у кожному окремому випадку і може бути темою окремого дослідження.

Загалом вояків УНР в УПА було порівняно небагато, адже хвороби, рани, революція, більшовицький терор, війни зробили своє, забравши здоров'я, нерідко і життя багатьох емігрантів. Водночас двоє колишніх вояків Армії УНР – Леонід

Ступницький і Іван Трейко – стали генерал-хорунжими УПА. Уроженець Київщини Леонід Ступницький був учасником процесу українізації армії в роки революції, воював у загоні отамана Юрка Тютюнника, командував полком Київської групи Армії УНР, боровся з білогвардійцями, більшовиками, перебував у «трикутнику смерті», пережив поранення, тиф, інтернування. Після невдалого Другого зимового походу підполковник удруге опинився в таборі для інтернованих. У 1922 р. покинув військову службу та переїхав до Острога, де налагодив родинне життя, влаштувався агрономом (інспектором плантацій) на Бабинській цукроварні, куди 1923 р. була переміщена група інтернованих вояків (Ковальчук, Вовк, 2009, с. 2–38; Давидюк, 2019, с. 167–189). Пережив непрості часи на початку Другої світової війни: арешт при спробі перетнути радянсько-німецький кордон, ув'язнення у Бересті, звільнення в червні 1941 р. (Ступницький, 2004, с. 27, 34). Повернувшись на Волинь, очолив штаб українського куреня ім. Холодного Яру («Січ») у Рівному, вояки якого носили відзнаки Армії УНР (Боляновський, 2003, с. 99–100; Марчук, 2001, с. 31). Після реорганізації загону нацистами, перейшов на службу до рівненської пожежної охорони, організував у місті Український Червоний Хрест (Жив'юк, 2008, с. 410), згодом керував Окружною місцевою інституцією самопомоги «Єдність», відомою ще під назвою «Український центральний комітет допомоги», представляючи інтереси місцевих мешканців перед німецькою владою, організував збіркові акції, безкоштовне харчування, нічліг для нужденних, опікувався військовополоненими, людьми похилого віку (Статут, арк. 1–5).

Перебуваючи під загрозою репресій, вирішив перейти на нелегальне становище. Влітку 1943 р. перебрався на Костопільщину, де обійняв посаду начальника штабу УПА (псевдо – «полковник Гончаренко»), викладав тактику в старшинській школі «Дружинники», керував бойовими операціями проти нацистів (Справа Ковальчука, арк. 77–77 зв.; Ступницький, 2004, с. 53). Власне його вважають одним з авторів реорганізації УПА у другій половині літа 1943 р., коли більшість збройних відділів перетворили на сотні, курені, загони і групи, а також розробником теорії та практики структур сільської самооборони. Після розширення діяльності УПА повстанські відділи, що діяли на Волині й Поліссі, одержали назву «УПА-Північ», а Л. Ступницького у грудні 1943 р. призначили командиром самооборони на Північно-західних українських землях (ПЗУЗ). У січні 1944 р. брав участь у переговорах про нейтралітет керівництва УПА з командуванням угорської армії. Тоді ж перебазувався на захід, де поблизу Берестечка створив вишкіл для командирів сільської самооборони (Ковальчук, Вовк, 2009, с. 29–30). Становище повстанців ускладнилося після повернення в регіон Червоної армії (ЧА), коли на боротьбу з українським рухом кинули і внутрішні війська, і регулярні армійські частини. У квітні 1944 р. групу Л. Ступницького, що намагалася передислокуватися на Кременеччину, затримали радянські війська. «Гончаренка» не ідентифікували, прийнявши за старого діда, і відпустили. У квітні–травні 1944 р. Л. Ступницький, налагодивши контакти з командуванням УПА-Південь, обійняв посаду начальника штабу. Це збіглося в часі з підготовкою внутрішніми військами НКВС (Народного комітету внутрішніх справ) масштабних операцій проти повстанців. Наприкінці липня 1944 р. війська НКВС вдруге після Гурбенського бою проводили рейди лісами півдня Рівненщини. 30 липня 1944 р. у Верхівському лісі, поблизу с. Дермань Другий Мізоцького р-ну, відбувся бій між силами внутрішніх військ НКВС і підрозділами УПА-Південь. Коли солдати оточили криївку, Л. Ступницький разом із

трьома охоронцями вчинили спротив і, не бажаючи здаватись, підірвалися гранатою. Їхні тіла привезли до центра села і скинули біля гімназії. Вночі чи то місцеві жителі, чи то повстанці поховали «полковника Гончаренка» на сільському цвинтарі (Жив'юк, Марчук, 2011, с. 78–79). Чи були поховані разом із ним охоронці – залишається невідомим. Усе ще поширеною в історіографії є помилкова дата смерті Л. Ступницького – 5 серпня 1944 р. (Тинченко, 2007, с. 425; Ступницький, 2004, с. 107; Ольховський, 2022), яка, на жаль, зафіксована й на надмогильній плиті генерал-хорунжого УПА у с. Дермань на Здолбунівщині. До цього рангу підполковника Армії УНР підвищила Українська головна визвольна рада (УГВР) посмертно, а Головний військовий штаб УПА присвоїв високе звання 27 квітня 1945 р.

Інший генерал-хорунжий УПА, вже згаданий відчайдушний отаман І. Трейко, на початку війни співпрацював із Т. Боровцем, а з 1943 р. перебував в УПА (псевдо «Дибов», «Немо»). Уродженець Поділля з 1925 р. мешкав у с. Самостріли Рівненського повіту, працював на електростанції у Рівному, згодом перебрався до Луцька. В УПА очолив відділ розвідки воєнної округи-3 «Тютюнник». Довгий час була поширена інформація, що загинув 24 квітня 1945 р. у бою поблизу с. Сторожів Корецького р-ну. Однак дослідник більшовицьких спецслужб Андрій Жив'юк віднайшов у ГДА СБУ документи, які доводять, що загинув «залізний отаман» 18 липня 1945 р. у бою з військами НКВС у Городницькому р-ні на Житомирщині: «Відстрілюючись на ходу, прикриваючи жінку поперед себе ... У загиблого були автомат-кулемет із чотирма ріжками, два пістолети, бінокль, окуляри і польовий планшет з документами. Серед інших – посвідка члена ОУН з фотокарткою, видана 28 липня 1940 р. у Берліні на ім'я Івана Трейка, 1896 року народження, із села Старостинці Сквирського району. Оглянувши світлину і вбитого, агенти вирішили, що це одна й та сама людина» (Жив'юк, 2018, с. 18–20). Рішенням УГВР 8 жовтня 1945 р. І. Трейко посмертно був удостоєний звання генерал-хорунжого УПА. Завдяки ініціативі та зусиллям громадського діяча Володимира Барцьоса поблизу місця загибелі встановлено пам'ятний знак Іванові Трейкові.

Уродженець с. Хоружівка Полтавської губернії (тепер – Сумщина) Іван Литвиненко відомий як командир роти, полку Армії УНР, уповноважений Симона Петлюри на переговорах із Петром Врангелем (Пётр Врангель) щодо спільної боротьби з більшовиками. Після поразки революції пережив інтернування у таборах і був залучений Миколою Чеботарівим до розвідки уряду УНР в екзилі (Справа Литвиненка-Морозенка, арк. 3–3 зв.; Вронська, 2009, с. 174). Під прізвиськом Морозенко в 1927–1935 рр. він очолював уенерівську розвідувальну мережу на Волині, її центральний відділ у Рівному. Одночасно керував рівненською філією УЦК, був учасником багатьох громадських ініціатив (Давидюк, 2014, с. 77–82). Протестуючи проти Голодомору в підрадянській Україні, звертався від імені української політичної еміграції Рівненського повіту 2 вересня 1934 р. із Меморандумом до секретаріату Ліги Націй у Женеві (До Секретаріату, арк. 122–123). Із 1936 р. очолив Українську станицю в Каліші. На початку Другої світової війни І. Литвиненко виїхав до Генерал-губернаторства, у червні 1941 р. разом з іншими діячами української військової та політичної еміграції підписав звернення до еміграційного загалу із закликом підпорядкуватися Державному центру УНР і боротися задля утворення незалежної України. Реалізацію поставленої мети пов'язували з перемогою Німеччини над більшовицькою владою (Лозицький та ін., 2008, с. 653–655). У жовтні 1941 р., отримавши за допомогою УЦК у Кракові спеціальний пропуск, повернувся на Волинь, де на той час

проживала його дружина (Справа Литвиненка-Морозенка, арк. 206–209). Працював директором млина с. Межирічі Острозького р-ну, допомагав штабу «Поліської Січі» отамана «Тараса Бульби» (Давидюк, 2014, с. 86). У вересні 1943 р. був мобілізований до УПА. Як начальник відділу розвідки крайового військового штабу УПА-Північ стояв біля витоків розвідки УПА, був інструктором старшинської школи УПА «Дружинники», де на пропозицію командира УПА-Північ Дмитра Клячківського («Клима Савура») викладав 6-годинний курс «Бойова розвідка», а також керував випуском старшин. Через недугу І. Литвиненку підготували фіктивні документи для легалізації. Після особистої зустрічі з членом Центрального проводу ОУН Василем Куком («Лемішем») та здобутих завдань він був звільнений із військової служби і перейшов у підпілля. У листопаді 1944 р. переправлений до Львова, де намагався легалізуватися під прізвиськом Солончак. Однак його заарештував і засудив військовий трибунал (ВТ) військ МВС (Міністерства внутрішніх справ) Київського військового округу 12 грудня 1946 р. до розстрілу. Вирок виконано 17 лютого 1947 р. (Справа Литвиненка-Морозенка, арк. 337–343).

Учитель за фахом, уродженець Полтавщини Дмитро Білогуб в Армії УНР був старшиною Запорізького кінного полку ім. К. Гордієнка, помічником командира 1-ї бригади Окремої кінної дивізії Армії УНР (Тинченко, 2007, с. 45). Після інтернування оселився у Луцьку разом із дружиною і донькою, народженою у таборі. Дружина Ганна Білогуб стала бандуристкою, ученицею Модеста Левицького, популяризувала музичну культуру, вчителювала у Луцькій українській приватній гімназії, була членкинею Союзу жінок українок громадської праці у Луцьку (ДАВО, арк. 7; Від Союзу Жінок-Українок, 1934; Бандура, 1939). Дмитро Климович займався кооперативною діяльністю, очолював луцьку філію УЦК із центром у Варшаві, належав до проурядової регіональної партії Волинське українське об'єднання (3 життя Відділу, 1937; Інформація повітової команди, арк. 2–3). Із початком Другої світової війни вимушено виїхав на піднімецьку територію. Повернувшись до Луцька після червня 1941 р., очолив Союз українських комбатантів, був комендантом цивільної поліції у с. Красне Луцького р-ну (Справа Скоробогатова, арк. 68, 84). У зв'язку з переходом поліції до УПА його заарештувало гестапо, однак був звільнений через похилий вік. Із 1943 р. воював в УПА під псевдо «Вернигір» і «Хорольський». У січні 1944 р. перебрався до Грубешівського повіту, де організував кінний загін при воєнній окрузі-2 «Буг». Наприкінці вересня 1944 р. у бою із загоном НКВС поблизу Рави-Руської отримав поранення в ногу, лікувався у приватному помешканні місцевого жителя. 11 лютого 1945 р. у с. Довжнів Грубешівського повіту Люблінського воєводства його затримала опергрупа 2-го прикордонного загону військ НКВС Українського округу. Помер 16 травня 1945 р. у лікарні тюрми № 4 НКВС Львівської обл. (Справа Вернигир-Білогуба, арк. 16).

Уродженець Вінничини, очільник відділу кооперативів міністерства господарства уряду УНР, чотар Армії УНР Василь Мороз у міжвоєнний період жив на Волині. Брав участь у роботі передвиборчого з'їзду 17 вересня 1922 р. на Кременеччині (Протокол-1, арк. 4). У 1922 р. перебрався у Рівненський повіт, жив у Милостиві, Дядьковичах, був членом Рівненської «Просвіти», згодом – «Просвітянської хати», ініціював проведення урочистостей, присвячених Крутам, Базару (Свято Базару, 1936; Протокол-2, арк. 192 зв.). Крім того, займався кооперативною роботою, керував молочарнею, був серед організаторів Волинського кооперативного союзу «Гурт», який

виник з ініціативи волинського воєводи Генрика Юзевського (Рік праці Волинського союзу, 1934). У роки Другої світової війни відомий як господарчий референт УПА-Північ, воєнних округ «Заграва», «Богун» під псевдо «Зубатий», згодом призначений секретарем фінансово-господарських справ УГВР (Патриляк, 2012, с. 379). Хворів на тиф, заарештований органами НКВС. Ймовірно, погодився на співпрацю з радянської владою, позаяк 1947 р. керував бригадою підсобного господарства Управління МВС у Волинській обл. (Антонюк, 2017, с. 420).

Командир гарматної бригади Армії УНР Микола Омелюсік у роки революції воював спільно з отаманом Володимиром Оскілком. У міжвоєнний період часто приїздив і певний час жив на Кременеччині, підтримував контакти з місцевою філією УЦК (Справа Волосевича, арк. 20). В УПА був інспектором артилерії, начальником оперативного відділу штабу УПА-Північ (псевдо «Поліщук») (Колянчук, 2022). Старшина 2-го кінного полку ім. І. Мазепи Армії УНР Олександр Даниленко після інтернування працював на Шпанівській цукроварні, де сформувалася трудова колонія колишніх вояків Армії УНР. У 1930 р. перебрався до с. Степань Костопільського повіту, ставши управлінцем поміщицького маєтку Тітової у с. Ставок Деражненської гміни. У 1941 р. ініціював утворення «Січі» в Костополі, згодом очолив районну управу в Мізочі (з січня 1942 р. по 1943 р.). В УПА мав псевдо «Данько», був командиром кавалерії УПА-Південь (Андрощук, 2001, с. 44; Справа Новицького, арк. 41, 42 зв.; Справа Мозгового, арк. 30).

Працівник Генерального секретаріату військових справ УЦР (Української Центральної Ради), старшина Армії УНР, начальник політичного відділу при штабі південно-східної групи військ Директорії, учасник Першого зимового походу Василь Сovenко також пережив інтернування у польських таборах. Звідти виїхав на навчання до Чехословаччини, закінчивши 1927 р. економічно-кооперативний факультет УГА в Подєбрадах. Після здобуття освіти приїхав на Волинь, із 1929 р. жив у Ковелі та працював землеміром. Із початком Другої світової війни перебрався до Кракова. 14 червня 1941 р. підписав зазначене звернення до еміграції із закликом об'єднатися і боротися за утворення незалежної самостійної України. Згодом повернувся на Волинь, проживав у Рівному, вчителював у місцевій торговельній школі, займався приватним вчителюванням. Як уже вказано, долучився до «Поліської Січі» Т. Боровця. У 1942 р. зміг відвідати малу батьківщину – на кілька днів приїздив до м. Саксагань на Катеринославщині. У 1943 р. потрапив до УПА. Перебуваючи в повстанському загоні на Шумщині, у грудні 1944 р. був арештований. ВТ військ НКВС Тернопільської обл. 14 квітня 1945 р. засуджений на 15 років каторжних робіт. 16 лютого 1946 р. помер в ув'язненні (Справа Сovenка, арк. 27, 34–37).

Серед вояків УПА можна згадати старшину Армії УНР Михайла Довгалюка із с. Бугаївка Дубенського повіту, який став сотенним із підготовки резерву УПА в рідному селі. У 1944 р. його арештував відділ контррозвідки СМЕРШ і засудив ВТ 13-ї армії до 10 років позбавлення волі (Справа Довгалюка, арк. 9–10; 25–25 зв.). Кулеметник Армії УНР Філімон Мельник воював із більшовиками під Києвом, а з 1943 р. боровся у лавах УПА, брав участь у бою в Микитових ровах у березні 1944 р. Також арештований і засуджений 31 грудня 1949 р. ОН МДБ (Особливою нарадою Міністерства державної безпеки) СРСР на 10 років таборів (Справа Мельника, арк. 12–23; 98). Співпрацював з УПА відомий бандурист Кость Місевич, член УЦР від Проскурівського повіту, комісар Подільської залізниці, делегат Трудового конгресу, який із кінця 1929 р. жив

на Кременеччині. Загинув у вересні 1943 р. під час українсько-польського міжнаціонального конфлікту, похований у с. Попівці на Кременеччині (Верстюк та ін., 1997, с. 385; Ступницький, 2004, с. 33; Самчук, 1976, с. 77–78; Спростування). Є згадки про інших діячів УНР, мобілізованих до УПА, однак вони ще потребують детальнішої перевірки й уточнення.

Більшість бійців, які віддали молодість, здоров'я, боронячи національну ідею у лавах Армії УНР, а згодом УПА, загинули чи були арештовані в 40-х роках ХХ ст. До тих небагатьох, кому вдалося виїхати на Захід, належать М. Омелюсік та О. Даниленко.

Були в УПА колишні діячі УНР, які згодом прийняли сан священників і вже в цій ролі допомагали українським повстанцям. Сотник Армії УНР Павло Мельник служив священником у с. Катербург Кременецького повіту, згодом став капеланом УПА-Північ. Загинув весною 1944 р. Посмертно одержав військове звання «майор-духівник» (Жив'юк, Марчук, 2011, с. 93–94). Член УЦР Михайло Павловський, учасник Всеукраїнських військових з'їздів, командир 1-го Звенигородського полку Дієвої армії УНР, брав участь у Першому зимовому поході. Після поразки революції перебрався на Волинь, став священником, отримав парафію у с. Моквин Березнівської гміни. У період 1943–1944 рр. служив польовим священником штабу УПА-Північ. Захоплений органами НКВС (Верстюк, Осташко, 1998, с. 217; Марчук, 2009, С. 53; Справа Волинця, арк. 23).

Мобілізований 1919 р. до Армії УНР Микита Петлюк, у міжвоєнний період служив регентом, дияконом на Кременеччині. У 1942 р. висвячений у сан православного священника. У службі всіляко сприяв УПА, освячував могили загиблих українців, популяризував виконання у церкві гімну «Боже, великий, єдиний», збирав продукти повстанцям. 30 серпня 1946 р. був арештований та 26 листопада засуджений ВТ військ МВС Тернопільської обл. на 10 років таборів із конфіскацією майна. Три його сини також були в УПА: Микола («Холодний») і Анатолій («Пишний») – вбиті, Михайло («Ігор») – арештований органами НКВС (Справа Петлюка, арк. 11–12; 47–48).

Участь дітей діячів УНР в УПА також засвідчує наступність і тяглість поколінь у боротьбі за українську державність. Син І. Трейка очолював боївку служби безпеки (СБ) ОУН, загинув 20 квітня 1944 р. на Березнівщині (псевдо «Чугун»). Старший син Леоніда Ступницького Юрій разом із батьком воював в УПА, згодом був мобілізований до ЧА. Під час арешту назвався вигаданим прізвищем Ковальчук, під яким був арештований, засуджений на 10 років таборів. Донька учасника Трудового конгресу 1919 р., працівника Міністерства земельних справ, агронома Петра Колесника Богдана перебувала в УПА («Криця»), заарештована 1949 р. Син діяча УНР Анатолія Коха Юрій був членом ОУН і УПА, загинув 1944 р. Два сини Михайла Довгалока – Борис та Володимир – воювали в УПА. Син посла до польського сейму Сергія Козицького Тарас і його зять Василь Тибенко загинули в УПА. Старший син члена УЦР, начальника військово-ветеринарної управи Українського генерального військового секретаріату Костянтина Вротновського-Сивошапки Гордій, випускник Рівненської приватної української гімназії, був курінним УПА (псевдо «Гордієнко», «Варва»). Прославився ризикованими рейдами в центральні області України й боями з німецькими частинами та радянськими партизанами, стратили його нацисти у травні 1944 р. Дружина посла до польського сейму Семена Жука Онисія брала участь у пропагандивній роботі, працювала у виховному вишколі УПА (псевдо «Отава») на Кременеччині. І цей список можна продовжувати.

Отже, проголошення у різних формах української державності в роки національно-демократичної революції 1917–1921 рр. засвідчило спробу реалізувати національний державницький проєкт на початку ХХ ст. Поразка визвольних змагань змусила значну частину діячів УНР залишити окуповану більшовиками Україну, опинившись у ролі політичних емігрантів. Попри заборону польської влади, багато з них осіло на території Волинського воєводства. Тут вони потрапляли в середовище переважно україномовних, православних місцевих мешканців. «Зачистка» уенерівців (петлюрівців) на першому етапі Другої світової війни, у роки першої радянізації, призвела до знищення цілісності цього середовища. Це, а також поважний вік, старі рани і хвороби обумовили невисоку частку вояків УНР в УПА. Хоча були яскраві винятки з цього правила, які свідчили про тяглість поколінь та неперервність боротьби за українську незалежність. Як і участь дітей уенерівців, що воювали в УПА. Відтак існувала наступність поколінь від УНР до УПА, що засвідчувала безперервність, невпинність боротьби за українську державність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Андрощук, М. (2001). *Записки повстанця*. Торонто; Львів: Літопис УПА.
- Антонюк, Я. (2017). Життєпис одного із засновників УПА: Микола Колтонюк-Якимчук. *З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ*, 1(47), 391–423.
- Бандура. (1939, 2 лютого). *Волинське слово*, 5.
- Білецький, Генерал-хорунжий. (1941, 5 жовтня). Колишні українські вояки. *Волинь*, 4.
- Боляновський, А. (2003). *Українські військові формування у збройних силах Німеччини (1939–1945)*. Львів.
- Бульба-Боровець, Т. (1981). *Армія без держави: слава і трагедія українського повстанського руху. Спогади*. Вінніпег: Накладом товариства «Волинь».
- Верстюк, В. Ф. (кер.), Бойко, О. Д., Гамрецький, Ю. М., Михайличенко, Г. М., Огінська, А. П., Осташко, Т. С., Устименко, В. М., Шаталіна, Є. П., Щусь, О. Й., Яковлева, Л. В. (упоряд.). (1997). *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: у 2 т. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р.* Київ: Наукова думка.
- Верстюк, В. Ф., Скальський, В. В., Файзулін, Я. М. (упоряд.). (2011). *Юрій Тютюнник: від «Двійки» до ГПУ. Документи і матеріали*. Київ: Дух і літера.
- Верстюк, В., Осташко, Т. (1998). *Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник*. Київ.
- Від Союзу Жінок-Українок. (1934, 25 березня). *Українська нива*, 2.
- Вронська, Т. В. (2009). Литвиненко Іван Данилович. В *Енциклопедія історії України* (Т. 6: Ла–Мі, с. 174). Київ: Наукова думка.
- Давидюк, Р. (2014). Іван Литвиненко. *З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині*. Рівне, ПП ДМ, С. 75–87.
- Давидюк, Р. (2018). Українські політичні емігранти як ідейні наставники Тараса Бульби Боровця. *Збірник наукових праць Всеукраїнської наукової конференції «Тарас Бульба-Боровець – син землі Поліської» (присвяченої 110-й річниці від дня народження Тараса Бульби-Боровця)*. Березне, 20–23.
- Давидюк, Р. (2019). Леонід Ступницький: нові штрихи до біографії генерал-хорунжого УПА. В *Дермань і Мізоч в історії та культурі Волині: зб. статей*, 1, 167–180. Львів.

Давидюк, Р. (2020). Отамани-наддніпрянці у Волинському воєводстві: повстанські рейди, розвідка, політика, громадське життя. *З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ*, 2(54), 129–170.

ДАВО: Державний архів Волинської області (Держархів Волинської обл.), ф. 200 (Список членів Волинського Українського театрального товариства), оп. 1, спр. 1.

До Секретаріату Ліги Націй у Женеві. Меморандум Української політичної еміграції Рівненського повіту на Волині в Польщі. *Держархів Волинської обл.*, ф. 199, оп. 2, спр. 2, арк. 122–123.

Жив'юк, А. (2018). Повстанський отаман Іван Трейко. *Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тарас Бульба-Боровець – син землі поліської» (присвячений 110-річчю від дня народження Тараса Бульби-Боровця)*. Березне, 18–20.

Жив'юк, А. (упоряд.). (2008). *Документ доби: публіцистика Уласа Самчука 1941–1943 років*. Рівне: Рівненська друкарня, 456 с.

Жив'юк, А., Марчук, І. (2011). *Від «Дерманської республіки» до «Дерманської трагедії»: нариси історії українського визвольного руху в Дермані на Волині*. Рівне: ППДМ.

З життя Відділу Укр. Центр. Комітету в Луцьку. (1937, 8 жовтня). *Волинське слово*, 3.

Інформація повітової команди державної про організацію відділу «Українського центрального комітету політичних емігрантів». *Держархів Волинської обл.* ф. 45, оп. 1, спр. 1036.

Каліберда, Ю. (2011). Іван Трейко: повстанський отаман (1917–1921), генерал-хорунжий УПА (1940–1945). *Воєнна історія*, 1, 75–80.

Ковальчук, М., Вовк, О. (2009). Підполковник Армії УНР, генерал-хорунжий УПА Леонід Ступницький: сторінки біографії. *Військово-історичний альманах*, 1, 2–38.

Колянчук, О. (2022). Омелюсік Микола Степанович. В *Енциклопедія Сучасної України*, 24. Київ: https://esu.com.ua/search_articles?id=75338

Лоziцький, В. С., Бажан, О. В., Власенко, С. І., Кентій, А. В. (упоряд.). (2008). *Українська політична еміграція 1919–1945. Документи і матеріали*. Київ: Парламентське вид-во.

Марчук, І. (2001, Квітень). «Січі» 41-го на Волині. *Визвольний шлях*, 4, 31.

Марчук, І. (2009). *Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – «Клим Савур»*. Рівне.

Ольховський, І. (2022). Полковник Ступницький – начштабу УПА. <https://tristana073.livejournal.com/53400.html>

Патриляк, І. (2012). *«Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.)*. Львів: Часопис.

Протокол-1: Протокол Першого Кременецького Селянського Передвиборчого З'їзду 17 вересня 1922 року. *Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАІЛ України)*, ф. 309, оп. 2, спр. 244, 5 арк.

Протокол-2: Протокол XIV засідання звичайних зборів Товариства «Просвіти» у Рівному. *Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.)*, ф. 30, оп. 18, спр. 484, арк. 190–193.

Рік праці Волинського союзу. (1934, 19 січня). *Українська нива*, 2.

Самчук, У. (1976). *Живі струни. Бандура і бандуристи*. Детройт.

Свято Базару. (1936, 29 листопада). *Українська нива*, 6.

Смолій, В., Левенець, Ю. (співголов. ред. кол.). (2007). *Україна: політична історія XX – початок XXI століття*. Київ: Парламентське вид-во.

Справа Вернигір-Білогуба: Справа по звинуваченню Вернигір-Білогуба Дмитра Климовича, спр. П-29747. *Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ), м. Львів*, 21 арк.

Справа Волинець: Справа по звинуваченню Волинця Ананія Гавриловича. *ГДА СБУ, м. Київ*, спр. 68253, ф. 5(Р), 498 арк.

Справа Волосевича: Справа по звинуваченню Волосевича Олександра Івановича, спр. 178. *Держархів Тернопільської обл.* ф. Р-3429, оп. 3, 68 арк.

Справа Довгалока: Справа по звинуваченню Довгалока Михайла Трохимовича, спр. П-6075. *ГДА СБУ, м. Рівне*, ф. 5(Р), 39 арк.

Справа Ковальчука: Справа по звинуваченню Ковальчука Юрія Леонтійовича, спр. П-5230. *Держархів Рівненської обл.*, ф. Р-2771, оп. 2, 77 арк.

Справа Литвиненка-Морозенка: Справа по звинуваченню Литвиненка-Морозенка Івана Даниловича, він же Солончак І. Д., спр. 10418. *ГДА СБУ, м. Київ*, ф. 5(Р), 346 арк.

Справа Мельника: Справа по звинуваченню Мельника Філімона Антоновича, спр. П-5964. *ГДА СБУ, м. Рівне*, ф. 5(Р), 287 арк.

Справа Мозгового: Справа по звинуваченню Мозгового Матвія Ілліча, спр. П-10385. *ГДА СБУ, м. Рівне*, ф. 5(Р), 54 арк.

Справа Новицького: Справа по звинуваченню Новицького Олексія Володимировича, спр. П-18011, *ГДА СБУ, м. Тернопіль*, ф. П., 264 арк.

Справа Петлюка: Справа по звинуваченню Петлюка Микити Михайловича, спр. П-7584. *ГДА СБУ, м. Тернопіль*, 66 арк.

Справа Скоробогатова: Справа по звинуваченню Скоробогатова Павла Даниловича та ін. (всього 5 осіб), спр. 2413: у 2 т. 1. *ГДА СБУ, м. Луцьк*, ф. О., 276 арк.

Справа Совенка: Справа по звинуваченню Совенка Василя Володимировича та ін. (всього 4 особи), Спр. П-12598, *ГДА СБУ, Тернопіль, ф. П.*, 111 арк.

Спростування (1942, 28 червня). *Волинь*, 4.

Статут: Статут місцевої інституції самопомоги «Єдність для Рівненської округи. *Держархів Рівненської обл.*, ф. Р-72, оп. 1, спр. 1.

Ступницький, Ю. (2004). Спогади про пережите. 2-ге вид. Торонто; Львів: Літопис УПА (Літопис Української Повстанської Армії. Серія «Бібліотека»; т. 1).

Тинченко, Я. (2007). *Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921)*. 1. Київ: Темпора.

Тинченко, Я. (2011). *Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921)*. 2. Київ: Темпора.

REFERENCES

Androshchuk, M. (2001). *Zapysky povstantsia*. Toronto; Lviv: Litopys UPA (in Ukrainian).

Antoniuk, Ya. (2017). Zhyttiepis odnogo iz zasnovnykiv UPA: Mykola Koltoniuk-Yakymchuk. *Z arkhiviv VUChK–HPU–NKVD–KHB*, 1(47), 391–423 (in Ukrainian).

- Bandura. (1939, Liutyi 2). *Volynske slovo*, 5 (in Ukrainian).
- Biletskyi, Heneral-khorunzhyi. (1941, Zhovten 5). *Kolyshni ukrainski voiaky. Volyn*, 4 (in Ukrainian).
- Bolianovskyi, A. (2003). *Ukrainski viiskovi formuvannia u zbroinykh sylakh Nimechchyny (1939–1945)*. Lviv (in Ukrainian).
- Bulba-Borovets, T. (1981). *Armiia bez derzhavy: slava i trahediia ukrainskoho povstanskoho rukhu. Spohady*. Vinnipeh: Nakladom tovarystva «Volyn» (in Ukrainian).
- Verstiuk, V. F. (Man.), Boiko, O. D., Hamretskyi, Yu. M., Mykhailychenko, H. M., Ohinska, A. P., Ostashko, T. S., Ustymenko, V. M., Shatalina, Ye. P., Shchus, O. Y., Yakovlieva, L. V. (Comps.). (1997). *Ukrainska Tsentralna Rada. Dokumenty i materialy: u 2 t. T. 2: 10 hrudnia 1917 r. – 29 kvitnia 1918 r.* Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Verstiuk, V. F., Skalskyi, V. V., Faizulin, Ya. M. (Comps.). (2011). *Yurii Tiutiunyk: vid «Dviiky» do HPU. Dokumenty i materialy*. Kyiv: Dukh i litera (in Ukrainian).
- Verstiuk, V., Ostashko, T. (1998). *Diiachi Ukrainskoi Tsentralnoi Rady. Biohrafichnyi dovidnyk*. Kyiv (in Ukrainian).
- Vid Soiuzu Zhinok-Ukrainok (1934, Bereznia 25). *Ukrainska nyva*, 2 (in Ukrainian).
- Vronska, T. V. (2009). Lytvynenko Ivan Danylovych. V *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (T. 6: La–Mi, s. 174). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Davydiuk, R. (2014). Ivan Lytvynenko. *Z poliakamy za Ukrainu: Naddniprianska emihratsiia v suspilno-politychnomu zhytti mizhvoiennoi Volyni*. Rivne, PP DM, 75–87 (in Ukrainian).
- Davydiuk, R. (2018). Ukrainski politychni emihranty yak ideini nastavnyky Tarasa Bulby Borovtsia. *Zbirnyk naukovykh prats Vseukrainskoi naukovoï konferentsii «Taras Bulba-Borovets – syn zemli Poliskoi» (prysviachenoï 110-y richnytsi vid dnia narodzhennia Tarasa Bulby-Borovtsia)*. Berezne, 20–23 (in Ukrainian).
- Davydiuk, R. (2019). Leonid Stupnytskyi: novi shtrykhy do biohrafii heneral-khorunzhoho UPA. V *Derman i Mizoch v istorii ta kulturi Volyni: zb. statei, 1*, 167–180. Lviv (in Ukrainian).
- Davydiuk, R. (2020). Otamany-naddnipriantsi u Volynskom voievodstvi: povstanski reidy, rozvidka, polityka, hromadske zhyttia. *Z arkhiviv VUChK–HPU–NKVD–KHB*, 2(54), 129–170 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti (Derzharkhiv Volynskoi obl.)*. F. 200 (Spysok chleniv Volynskoho Ukrainkoho teatralnogo tovarystva), op. 1, spr. 1, ark. 7 (in Ukrainian).
- Do Sekretariatu Lihy Natsii u Zhenevi. Memorandum Ukrainskoi politychnoi emihratsii Rivnenskoho povitu na Volyni v Polshchi. *Derzharkhiv Volynskoi obl.*, f. 199, op. 2, spr. 2, ark. 122–123 (in Ukrainian).
- Zhyviuk, A. (2018). Povstanskyi otaman Ivan Treiko. *Zbirnyk naukovykh prats Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii «Taras Bulba-Borovets – syn zemli poliskoi» (prysviachenyi 110-richnytsi vid dnia narodzhennia Tarasa Bulby-Borovtsia)*. Berezne, 18–20 (in Ukrainian).
- Zhyviuk, A. (Comps.). (2008). *Dokument doby: publitsystyka Ulasa Samchuka 1941–1943 rokiv*. Rivne: Rivnenska drukarnia (in Ukrainian).
- Zhyviuk, A., Marchuk, I. (2011). *Vid «Dermanskoï respubliky» do «Dermanskoï trahedii»: narysy istorii ukrainskoho vyzvolnogo rukhu v Dermani na Volyni*. Rivne: PPDM (in Ukrainian).

Z zhyttia Viddilu Ukr. Tsent. Komitetu v Lutsku. (1937, Zhovten 8). *Volynske slovo*, 3 (in Ukrainian).

Informatsiia povitovoi komandy derzhavnoi pro orhanizatsiiu viddilu «Ukrainskoho tsentralnoho komitetu politychnykh emigrantiv». *Derzharkhiv Volynskoi obl.*, f. 45, op. 1, spr. 1036, ark. 2–3 (in Ukrainian).

Kaliberda, Yu. (2011). Ivan Treiko: povstanskyi otaman (1917–1921), heneral-khorunzhyi UPA (1940–1945). *Voienna istoriia*, 1, 75–80 (in Ukrainian).

Kovalchuk, M., Vovk, O. (2009). Pidpolkovnyk Armii UNR, heneral-khorunzhyi UPA Leonid Stupnytskyi: storinky biohrafii. *Viiskovo-istorychnyi almanakh*, 1, 2–38 (in Ukrainian).

Kolianchuk, O. (2022). Omeliusik Mykola Stepanovych. V *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*, 24. Kyiv. https://esu.com.ua/search_articles?id=75338 (in Ukrainian).

Lozytskyi, V. S., Bazhan, O. V., Vlasenko, S. I., Kentii, A. V. (Comps.). (2008). *Ukrainska politychna emihratsiia 1919–1945. Dokumenty i materialy*. Kyiv: Parlamentske vyd-vo (in Ukrainian).

Marchuk, I. (2001, Kvitin). «Sichi» 41-ho na Volyni. *Vyzvolnyi shliakh*, 4, 31 (in Ukrainian).

Marchuk, I. (2009). *Komandyr UPA-Pivnich Dmytro Kliachkivskiy – «Klym Savur»*. Rivne (in Ukrainian).

Olkhovskiy, I. (2022). Polkovnyk Stupnytskyi – nachshtabu UPA. <https://tristana073.livejournal.com/53400.html> (in Ukrainian).

Patryliak, I. (2012). «*Vstan i borys! Slukhai i vir...*»: ukrainske natsionalistychne pidpillia ta povstanskyi rukh (1939–1960 rr.). Lviv: Chasopys (in Ukrainian).

Protokol Pershoho Kreminetskoho Selianskoho Peredvyborchoho Zizdu 17 veresnia 1922 roku. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (TsDIAL Ukrainy)*, f. 309, op. 2, spr. 244, 5 ark (in Ukrainian).

Protokol KhIV zasidannia zvychainykh zboriv Tovarystva «Prosvity» u Rivnomu. *Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoj oblasti (Derzharkhiv Rivnenskoj obl.)*, f. 30, op. 18, spr. 484, ark. 190–193 (in Ukrainian).

Rik pratsi Volynskoho soiuzu. (1934, Sichen 19). *Ukrainska nyva*, 2 (in Ukrainian).

Samchuk, U. (1976). *Zhyvi struny. Bandura i bandurysty*. Detroit (in Ukrainian).

Sviato Bazaru. (1936, Lystopad 29). *Ukrainska nyva*, 6 (in Ukrainian).

Smolii, V., Levenets, Yu. (Co-head). (2007). *Ukraina: politychna istoriia XX – pochatok XXI stolittia*. Kyiv: Parlamentske vyd-vo, 1028 (in Ukrainian).

Sprava po zvynuvachenniu Vernyhir-Bilohuba Dmytra Klymovycha, spr. P-29747. *Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (HDA SBU)*, m. Lviv. 21 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvynuvachenniu Volyntsia Ananiia Havrylovycha. *HDA SBU*, m. Kyiv, spr. 68253, f. 5(R). 498 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvynuvachenniu Volosevycha Oleksandra Ivanovycha, spr. 178, *Derzharkhiv Ternopilskoi obl.*, f. R-3429, op. 3, 68 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvynuvachenniu Dovhaliuka Mykhaila Trokhymovycha, spr. P-6075, *HDA SBU*, m. Rivne, f. 5(R), 39 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvynuvachenniu Kovalchuka Yuriia Leontiovycha, spr. P-5230. *Derzharkhiv Rivnenskoj obl.*, f. R-2771, op. 2, 77 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvyuvachenniu Lytvynenka-Morozenka Ivana Danylovycha, vin zhe Solonchak I. D., spr. 10418. *HDA SBU, m. Kyiv*, f. 5(R), 346 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvyuvachenniu Melnyka Filimona Antonovycha, spr. P-5964. *HDA SBU, m. Rivne*, f. 5(R), 287 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvyuvachenniu Mozghovoho Matviia Illicha, spr. P-10385. *HDA SBU, m. Rivne*, f. 5(R), 54 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvyuvachenniu Novytskoho Oleksiia Volodymyrovycha, spr. P-18011. *HDA SBU, m. Ternopil*, f. P. 264 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvyuvachenniu Petliuka Mykyty Mykhailovycha, spr. P-7584. *HDA SBU, m. Ternopil*, 66 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvyuvachenniu Skorobohatova Pavla Danylovycha ta in. (vsoho 5 osib), spr. 2413: u 2 t., 1. *HDA SBU, m. Lutsk*, f. O., 276 ark. (in Ukrainian).

Sprava po zvyuvachenniu Sovenka Vasyliia Volodymyrovycha ta in. (vsoho 4 osoby), spr. P-12598. *HDA SBU, m. Ternopil*, f. P., 111 ark. (in Ukrainian).

Sprostuvannia. (1942, Cherven 28). *Volyn*, 4 (in Ukrainian).

Statut mistsevoi instytutsii samodopomohy «Iednist dlia Rivnenskoï okruhy. *Derzharkhiv Rivnenskoï obl.*, f. R-72, op. 1, spr. 1, ark. 1–5 (in Ukrainian).

Stupnytskyi, Yu. (2004). *Spohady pro perezhyte*. 2-he vyd. Toronto; Lviv: Litopys UPA, 133 s. (Litopys Ukrainскоï Povstanskoï Armii. Biblioteka; t. 1) (in Ukrainian).

Tynchenko, Ya. (2007). *Ofiterskyi korpus Armii Ukrainскоï Narodnoï Respubliky (1917–1921)*. Kyiv: Tempora. Kn. 1 (in Ukrainian).

Tynchenko, Ya. (2011). *Ofiterskyi korpus Armii Ukrainскоï Narodnoï Respubliky (1917–1921)*. Kyiv: Tempora. Kn. 2 (in Ukrainian).

Ruslana DAVYDYUK

*Doctor of Historical Sciences (Dr hab. in History), Professor
Professor of the Department of the History of Ukraine*

Rivne State Humanities University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0485-5121>

e-mail: davrus63@gmail.com

UNR MEMBERS IN THE UPA IN VOLYN

The circumstances of joining to the Ukrainian insurgent army of former participants of the Ukrainian National Democratic Revolution of 1917–1921, soldiers of the Army of the Ukrainian People's Republic, who in the interwar period became political emigrants and lived in the Volyn Voivodeship, were analyzed. Some of them did not stop fighting until the middle 1920^s, trying to support the anti-Bolshevik movement in the Soviet Ukraine. A new chance to compete for the Ukrainian state appeared during the Second World War.

Through the involvement of archival and criminal case materials, memories, periodicals of the time, it was possible to find out their names and partially trace their fate activists of the revolution. The reasons for the small number of such soldiers were explained. It was emphasized that these were mostly elderly people, burdened by old wounds and diseases. It was proved that the UPR community suffered significant repression during the period of the first Sovietization (September 17, 1939 – June 22, 1941), which led to its dispersal. Some of these people saved their lives by leaving for Nazi-controlled territory. It was emphasized

---

that the members of the Ukrainian National People's Republic remained loyal to the idea of Ukraine's independence during the Second World War, two of them, Leonid Stupnytskyi and Ivan Treiko, were awarded the rank of corporal general of the UPA (posthumously). The contribution of UPR political emigrants to the insurgent struggle as founders of intelligence, priests, and initiators of the reorganization of the UPA was clarified. Attention was drawn to a significant percentage of children of former Petlyurians in the ranks of the UPR Army, which is due to parental upbringing during the formation of their personality.

It has been proven that the participation of the soldiers of the UPR Army in the UIA, where they shared their experience and military skills, testifies to the continuity and persistence of the struggle of Ukrainians for national independence.

Keywords: Ukrainian People's Republic, Ukrainian political emigrants, Ukrainian insurgent army, Volyn, liberation struggle.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

- ПАСИЦЬКА Оксана (Львів).** Участь Греко-Католицької Церкви в економічному розвитку Галичини наприкінці XIX – у першій третині XX століття. 3
- ХОМА Іван (Львів).** Становлення командного осередку Української військової організації в еміграції. 11
- РУДА Оксана (Львів).** Просвітницька діяльність Союзу Церков євангельсько-аугсбурзького та гельвецького визнання в міжвоєнній Галичині. 20
- ВАСИЛЬЧУК Геннадій (Запоріжжя), ДРОЗДОВ Віктор (Запоріжжя).** Радянський міф про «возз'єднання українського народу» як ідеологічна зброя проти українського визвольного руху. 39
- ЖИВ'ЮК Андрій (Рівне).** Експеси під час арештів і допитів членів ОУН співробітниками НКВД–НКГБ на Рівненщині (1940–1941) 55
- ІСАЮК Олеся (Львів).** «Треба людей будити не зі сну, а зі страху»: психологічні наслідки радянського терору у звітах похідних груп ОУН(б) і рейдових груп УПА 68
- ДАВИДЮК Руслана (Рівне).** Уенерівці в УПА на Волині. 81
- СТАРОДУБЕЦЬ Галина (Житомир, Україна; Мюнстер, Німеччина).** Гендерна спрямованість пропаганди більшовицько-радянської влади й українського націоналістичного підпілля в 1944–1947 роках 96
- СТАРЖЕЦЬ Володимир (Рівне).** Студентський спротив радянській тоталітарній системі в Західній Україні (1944–1953). 109
- АРТУМЫШЫН Yuliia (Lviv).** The Image of Kholm Region as a Center of Princedom in the Publications of «Ukrainian Publishing House». Visions of Volodymyr Sichynskyi, Semen Liubarskyi, Myron Korduba 119
- ФУТАЛА Василь (Дрогобич).** Український визвольний рух 1920–1950-х років у працях Петра Мірчука та Зиновія Книша: порівняльний аналіз 131
- ПОПЕЛЮК Роксолана (Львів).** Алла Горська у спогадах сучасників. 144
- ДЕРЕВІНСЬКИЙ Василь (Київ).** Висвітлення тематики українського визвольного руху 1940–1950-х років у газеті УГС «Голос відродження» . . 158

ВОЄННА ІСТОРІЯ

- ДРОГОБИЦЬКИЙ Ігор (Івано-Франківськ).** Особливості кадрового забезпечення відділів Української народної самооборони (липень–серпень 1943 року) 166
- ІЛЬНИЦЬКИЙ Василь (Дрогобич), АНТОНЮК Ярослав (Київ).** Міські боївки Служби безпеки ОУН (1941–1951): створення і діяльність 175
- МАЗУРІН Олексій (Львів).** Особливості використання Збройних сил США для стримування незаконної імміграції під час президентства Дональда Трампа (2017–2021) 195

ПОСТАТІ

- ПАТЕР Іван (Львів).** Михайло Гаврилко: мистець-різьбяр, поет, патріот 207
- SOVA Andrii (Lviv).** Stepan Haiduchok's contribution to the Formation and Development of Volleyball in Lviv (1920*) 227
- КОНДРАТЮК Костянтин (Львів).** «Між історією і політикою»: життєві й інтелектуальні простори українського історика-емігранта Івана Лисяка-Рудницького (1919–1984) 238
- КОСЕНКО Назар (Львів).** Роль Дмитра Мирона («Орлика») в українському визвольному русі періоду Другої світової війни 248
- ГАВРИЛИШИН Петро (Івано-Франківськ).** Богдан Гаврилишин і культурне життя в повоєнних таборах Ді-Пі на території Німеччини (1945–1947) 264

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

- СТАСЮК Олександра (Львів).** Поезії Михайла Дяченка на сторінках українських легальних видань упродовж 1939–1944 років 277

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

- ПОСІВНИЧ Микола (Львів).** [Рец.] Рефлексії над книгою Дмитра Яневського [на кн.]: Яневський Д. Бандера. Портрет на тлі епохи. Перша спроба наукової монографії. Харків: Фоліо, 2022. 506 с. 292
- ГРЕЧИЛО Андрій (Львів).** [Рец. на кн.]: Грушевський М. Щоденник (1902–1914 рр.): у 2 т. / упоряд., вст. ст., комент. С. Панькова; наук. ред. І. Гирич. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2021. Т. 1: (1902–1907). 544 с.; Т. 2: (1908–1914). 535 с.: іл. 298

УДК 94(477:100)"19/20"

Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2023. Вип. 11. 304 с.

Літературний редактор
Наталія Галевич

Коректор
Ірина Черевко

Упорядник науково-довідкового апарату
Оксана Рак

Редактор анотацій англійською мовою
Роман Кушета

Художньо-технічний редактор
Дмитро Савінов

Оригінал-макет підготовлено в
Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
79026 м. Львів, вул. Козельницька, 4

Підписано до друку 25.06.2023. Формат 70x100/16.
Обл. друк. арк. 24,79. Друк офсетний.